

(Ayşe) Meliha Ulaş Ekemen (1901- 1942)

Meliha Ulaş, 1901'de Sinop'ta doğdu. Kaynaklarda adı (Ayşe) Meliha Ulaş Ekemen ya da Ekeman olarak da geçmektedir. Babası Sinop Belediye doktorluğu yapmış olan İstanbullu Hüseyin Kâmi[I] Bey, annesi Fatma Ulviyye Hanım'dı.

Eğitimine başlamadan çok erken bir yaşta aile ocağında okuyup yazmaya başlamıştı. İlk defa İstanbul *Küçük Mustafa Paşa İnas Rüştüyesi*'nin dördüncü sınıfına girmiş ve çok iyi derece ile bitirmişti. Orta ve lise eğitimini Şehzadebaşı'nda Münir Paşa konağında yeni açılan ve idare heyeti Belçika'dan getirilen *Saraçhanebaşı Kız Sanayi Mektebi*'nin lise kısmında tamamladı. 1914 yılında sınavla *Darülfünun* edebiyat şubesine girerek 1917'de "çok iyi" derece ile mezun oldu. Edebiyat şubesinin ilk mezunlarındandı.

Mezuniyetinin ardından, 1 Eylül 1917 tarihinde İstanbul *Selçuk Hatun Kız Sinaî Mektebinde* coğrafya öğretmeni olarak göreve başladı. Ertesi yıl, İstanbul *Bezmiâlem Sultanîsi* coğrafya öğretmenliği, ardından terfien üç buçuk yıl *Kandilli İnas Sultanîsi* edebiyat öğretmenliği görevinde bulundu (1919). Dört yıl sonrasında, *Bezmiâlem Sultanîsi* Türkçe ve edebiyat öğretmenliği görevine terfien atandı. Ancak burada Türkçe ve edebiyat derslerinin fazla gelmesi ve ayrılımlarının mümkün olmamasından dolayı istifa ederek *Arnavutköy Amerikan Kız Koleji*ne geçti. Burada üç yıl hem hazırlık sınıflarına Türkçe hocalığı hem de lisan kısmında öğrencilik yaparak İngilizcesini ilerletti (1923).

Sinir hastalıkları uzmanı Dr. [İbrahim] Halid Hulusi Bey ile 1926 yılında evlenmiş ancak çocukları olmamıştı. Eşinin şark görevi nedeniyle kendisi de Erzurum'a nakledildi. Burada kendisine henüz açılmamış olan *Kız Muallim Mektebi* edebiyat dersleri öğretmenliği ve baş muavinliği görevi verildi (1931). Her türlü yokluk içinde leylî bir müessese kurmak zorluğunu muvaffakiyetle başararak, iki yıl içinde bu okulu konforu mükemmel, en son ve yeni eğitim öğretim yöntemleriyle muntazaman işleyen modern bir okul haline getirdi. Beş sene orada kaldıktan sonra, 1 Eylül 1933 tarihinde kadrosuyla *Samsun Lisesi* edebiyat öğretmenliği görevine geçti. İki yıl başarıyla sürdürdüğü bu görevi sırasında Samsun milletvekili seçildi. Ayrıca Samsun'da açılan *Kadınlar Yardım Kurumunun* ilk başkanı oldu.

Kurun gazetesinin 1 Mart 1935 tarihli nüshasında F.D. imzasıyla "Samsun Sayısları Meliha Ulaş" başlığıyla kendisiyle yapılan bir röportaja yer verilmişti. Hem özgeçmişine dair hem de kültür hayatı, sosyal yardım çalışmaları, bir eğitimci olarak eğitim konusundaki görüşleriyle, kadınlara siyasal hakların verilmesi, kadın-erkek meselesi konusunda, eğitimci kariyerinden milletvekili olarak siyasal kariyerine geçişini nasıl gördüğüyle ilgili ilk ağızdan bilgiler vermişti:

On dört senedir kültür hayatında durmadan dinlenmeden derin bir meslek aşkıyla çalışırken, bu yeni vazifesi, onun için önemli bir değişiklik, yepyeni bir hayata geçiş demektir. Cumhuriyet rejiminin, Atatürk'ün yüce inkılâplarından sonra kadınlara siyasal haklarının verileceğini beklediklerini, Türk kadınının bu yeni alanda da vazifesini yüz aklıyla başaracağına inanarak, bütün varlığıyla fırka prensiplerine, amaçlarına uygun bir şekilde, ulusa en faydalı bir tarzda çalışmayı düşünüyordu. Daha çok kültür işleriyle daha yakından uğraşacağını, orta okulların çoğalmasına, liseyi takip edemeyen çocukların kabiliyetlerine göre sanat mektepleri açılmasına çalışacaktı. Özellikle eğitimle ilgili kanunlar çıkarken bir "müddet" ile kayıtlı olmasını isteyeceğini, çünkü bütün öğretmenlerin bunların sık sık değişmesinden şikâyetçi olduğunu, her yeni kanun ve nizamın kaç yıl uygulanacağını önceden bilinmesi gerektiğini vurgulamıştı.

Seçim bölgesinin istekleri ve yapılması gereken işleri hakkında Samsun ekonomisinin bel kemiğini teşkil eden rıhtım meselesinin başta geldiğini, ardından Çarşamba veya Bafra'da bir ortaokul açılması, Samsun Orta Mektebi'nin bina ve

kadro itibariyle genişlemesi, yol faaliyetleri ile bir kız lisesi açılması olarak sıralamıştı.

Kadın-erkek meseleleri veya *Kadınlar Birliği* hakkındaki fikri sorulduğunda ise kadın-erkek kurumu diye bir ikilik tanımadığı, ortada bir *Esirgeme Derneği* olduğu, memlekette ne kadar çok olursa muhtaç kimselerin o kadar fazla yardım göreceklerini ifade etmişti. Yeni kurumun gayesi ilk günlerde yanlış anlaşıldığı için epeyce dedikodular, hücumlar olduğunu, ancak bütün gayretlerinin yurda hizmet, birkaç kimsesize şefkat elini uzatmaktan ibaret olduğunu, bu gibi kurumların her gün biraz daha çoğalmasının memleket hesabına değerli bir kazanç olduğu görüşündeydi. Samsun'da ilk açılan *Kadınlar Esirgeme Kurumu*'nun başkanlığına seçilmesi ne kadar büyük kıvanç vermişse, çok iyi çalışmaya başladıkları bu zamanda arkadaşlarından ayrılmaktan da üzüntü hissediyordu. Fakat bu şerefli vazifenin gene üzerinde kalmasıyla ruhen tamamıyla buraya bağlı bulunduğu altını çizmişti.

8 Şubat 1935 ve 26 Mart 1939 genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi adayı olarak gösterilmiş ve 706 oy alarak TBMM V. (01.03.1935-03.04.1939) ve 783 oy alarak da VI. (03.04.1939-08.03.1943) Yasama Dönemlerinde Samsun Milletvekili olarak seçilerek yasama faaliyetlerine katıldı. Yabancı dil düzeyi az seviyede Fransızca ve İngilizce olan Meliha Ulaş, milletvekili olarak Arzuhal Encümeni'nde (Dilekçe Komisyonu) üye ve kâtip ile Gümrük ve İnhisârlar Encümeni'nde (Gümrük ve Tekel Komisyonu) görev aldı.

TBMM V. Yasama Dönemi'nde Samsun ilini temsil eden sekiz Milletvekilinden biri ve Samsun'un ilk kadın Milletvekili Meliha Ulaş'tı.

Seçimlerin ardından 25 Şubat 1935 tarihli *Kurun* gazetesinde yer alan "Samsun Kadın Saylavı için Verilen Ziyafet" başlıklı haberde, Meliha Ulaş için talebeleri ve muallim arkadaşları tarafından bir çay ziyafeti verildiği, aynı zamanda *Kadınlar Esirgeme Kurumunun* birinci başkanı olan Meliha Ulaş şerefine ikinci başkan Ayşe Yeğen tarafından da ayrıca bir veda çayı düzenlendiği bildirilmişti.

Meliha Ulaş, 09-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında toplanan Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dördüncü Büyük Kurultayı'nda 25 üyeden oluşan Dilek Komisyonu'nda yer almıştı. İstanbul'da toplanan 12. Uluslararası Kadın Kongresi'ne de katılmıştı. Kongrenin Türkiye'de toplanma nedeni, Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanması ve bunun uluslararası alana yansımasydı. Türkiye'yi kongrede on ikisi asil, on biri yedek olmak üzere yirmi üç delege temsil etmiş, 1935 seçimleri ile Meclise giren ilk kadın milletvekillerinin hepsi kongreye katılmıştı.

Şahsen gerek gördüğünde söz alıp kürsüye çıkıp konuşmaktan hiç çekinmeyeceğini röportajında da belirten Meliha Ulaş TBMM V. Yasama Dönemi'nde Maarif Vekâletinin 1937 yılı bütçesi münasebetiyle ve Emekli Binbaşı İbrahimoğlu Şükrü Aytuğ'un cezasının affına dair kanunla ilgili olmak üzere iki kez söz almış ve görüşlerini paylaşmıştı.

Senelerden beri tecrübeleriyle büyük noksanlığını hissedip gördüğü "İçtimaî Terbiye" kültürle beraber verilecek içtimaî bilgilerden bahsetmişti. Bugün çocukların, gençlerin birçok bilgiyle yetiştiği ancak ona destek olan, hayatın her durumunda rastlayacağı birçok muaşeret bilgilerinden noksan kaldıklarını, yemek masasından tiyatro, sinema salonlarına kadar günün her saatinde ve her yerinde bu boşluğun olumsuz izlerinin görüldüğünü, bu muaşeret içtimaî bilgiler çocuklara öğretilmediğinden onlar büyüklerini saymasını, sokakta yürümesini, otobüs, tramvayda durmasını Halkevleri, konser, tiyatro, sinemalar ve müsamereler gibi umumî yerlerde oturmasını, konuşmasını, gülmesini bilmediklerini, Büyük Cumhuriyetimizin genç ve müdrük nesline, her gün biraz daha yükselen gençliğine artık bu mühim bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Bu bilgi ve yetiştirme hiç şüphesiz aile kucağından başlarsa da ve ailenin burada mühim rolü varsa da gerek terbiye gerek yurt sevgisi ve gerek içtimaî bilgiler kaynağı olan okullarda bunun

işletilmesi, gelişimi ve devamının şart olduğunu, okullarda öğretmenlerin, bu eksiklikler üzerinde ancak fırsatın oldukça pek az bir zaman içinde meşgul oldukları, bunun yeterli olmadığından bahisle, kültür bakanından yaşama için ve yaşamanın tamamlayıcısı olan bu içtimaî muâşeret bilgisinin ders şeklinde derece derece ilk okullardan başlayarak bütün devrelerde programa konulmasını talep etmişti.

Bir eğitimci olarak içtimai terbiye yani adabı muâşeret konusunu, 26 Mayıs 1937’de Meclis kürsüsünde dile getirmesi, bir ders olarak programa konulmasını talep etmesi kendisinin de belirttiği üzere basında da geniş ilgi uyandırmıştı. *Son Posta* gazetesi 27 Mayıs 1937 tarihli sayısında “Maarif Bütçesinin Müzakeresi Hararetleli oldu” diyordu.

Servet-i Fünûn (Uyanış) dergisinin, 3 Haziran 1937 tarihli sayısında Ordu mebusu Ahmet İhsan Tokgöz, “Maarif Bütçesi Görüşülürken Dinlediklerimden”, başlıklı yazısında kültür meselesi olan içtimaî terbiye konusunu ele alarak aşağıdaki görüşlerini paylaşmıştı.

Tokgöz, Meliha Ulaş’ın Fransızların “Savoir vivre” dedikleri ve “adab-ı muâşeret” yahut “içtimaî terbiye” olarak tercüme edilen çok önemli bir kültür meselesine dokunduğunu, ancak bunun başlı başına bir ilim olmamasından dolayı, mekteplerde buna mahsus ayrı bir ders konulması ve sınıf açılmasının söz konusu olamayacağını, adabı muâşeret kurallarını sözle ve ona uygun hareketle öncelikle her aile ocağında ebeveynlerin çocuklara göstereceği ve okullarda da öğretmenlerin bu konuyu anlatacaklarını düşünüyordu.

Haber gazetesinin, 11 Birincikanun (Aralık) 1940 tarihli sayısında Semih Ağlı’ya verdiği röportajda Meliha Ulaş, artık kadın ve erkeklerin eşit olduklarını, niçin sadece kadın mebuslarla röportaj yapıldığını, bu ayrıma gerek olmadığını belirtmiş, Semih Ağlı da Meclis müzakerelerini takip ettiği, kadın mebusların konuştuklarını hiç görmediğini, bu sessizliğin kendisinde bir çeşit merak uyandırdığından kadın mebuslarla konuştuğu yanıtını vermişti. Meliha Ulaş da “Bizim çalışmalarımız daha ziyade encümenlerde oluyor. Mamafih, şahsen lüzum gördükçe kürsüye çıkmaktan hiç çekinmem. Hatta bir kere umumî heyet içtimainda mevzubahis ettiğim husus, matbuatta bile geniş bir alaka uyandırdı. Bu meseleye dair birçok makaleler yazıldı. Müzakere, gençlerimizin içtimaî terbiyesine taalluk ediyordu. Bu nokta, benim en hassas tarafımdır. Maalesef, yetişen nesle, tahsil ile beraber lazım olan içtimaî terbiyeyi veremiyoruz. Gençlerimiz, konuşma tarzları ve tavırları, itibariyle, kültürü yüksek bir insan tipinden çok uzak bulunuyorlar”. Eğitim meselesine verdiği önem itibariyle konunun kendisini çok müteahhas ettiğini dile getirmişti.

TBMM V. Yasama Dönemi’nde Meliha Ulaş’ın Meclis kürsüsünde ikinci kez söz alması Eskişehir lisesi askerî hazırlık dersi öğretmeni emekli binbaşı İbrahimoğlu Şükrü Ayтуğ’un cezasının affına dair Adliye encümeni mazbatası görüşmelerinde gerçekleşmişti. Görüşmede Ordu mebusu Hamdi Yalman, bir öğretmenin dikkatsizliği yüzünden üç gencin ölümüne sebebiyet verdiğini, sonrasında mahkemenin kendisini mahkûm ettiğini, şimdi de müracaat ederek, aff talep ettiğini söylemişti. Meliha Ulaş da söylenenlerden anlaşılan hasta olan böyle bir adama tüfeğin nasıl verildiğin açıklanmasını talep etmişti.

TBMM VI. Yasama Dönemi’nde 1939 senesi Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti bütçesi münasebetiyle ilk söz alan görüşlerini ileten Samsun mebusu Meliha Ulaş’tı.

İki önemli meseleyi dile getirmişti: birincisi, çok çocuklu analara yardım meselesi, ikincisi ise emraz-ı efrenciye, sifiliz ile sıtma hastalıkları idi.

1593 numaralı kanunun 166. maddesinin, altı, yedi ve daha çok çocuklu analara yardım edilmesi hakkındaydı. Arzuhal encümenindeki görevi sırasında, vatandaşların bu dileğe ait birçok başvurularının oraya geldiğini, Sıhhiye vekâletine

ilettiklerini belirtmişti. Alınan cevabın: Evet bunların haklarıdır, sıraya koyduk, vereceğiz, daha 1933 senesindekilerinin ancak tediye edebildiğini, oysa bugün 1939 bütçesinin konuşulduğunun altını çizerek, 1934, 35, 36, 37, 38 yani daha beş senelik borcun kaldığını, bu durumda alacaklıların istihkaklarının tediye edilemediğini, bunların ekserisinin köylü olduğunu, az bir yardım da olsa onlar için bir kıymet ifade ettiğini vurgulamıştı.

İkinci mühim mesele olarak emraz-ı efrenkiye ve sıtma hastalığından söz etmişti.

Sıtmanın, seçim çevresi olan Samsun ve kazalarında pek çok olduğu, geçen sene Çarşamba kazasında bir mektebi gezerken çok acıklı bir manzara ile karşılaştıklarını, başöğretmenin odasındayken, oraya ağlayarak, inleyerek birçok yavruların geldiğini, hepsinin sıtmalı olduklarını, bu durumdan çok etkilendiklerinden konuyu öğretmenlerle de görüşünce, maalesef bu nahiyede çocukların %50-70'inin sıtmalı olduğunu, daha fenası sıtmadan, malaryadan ölenlerin adedinin az olmadığını öğrenmişti.

Sıtma ile hükûmetin mücadele ettiğini, kanallar açıp, bataklıkları kurduğunu ancak bunların bugünkü büyük hâdiseleri önleyecek mahiyette olmadığından, ciddî, esaslı takipler, tedbirler alınması gerektiğini vurgulamıştı.

Sıtmanın halâ nüfusumuzu tahrip edip, kemirdiği, memleketin sıtmaya müsait birçok bölgesinin olduğundan bahisle bu gibi bölgelerde daha önemli, daha ciddî tedbirler alınması gerektiğini belirtmişti.

Ayrıca, baytar buhranı olduğunu, örneğin Bafra'da bir senede 20 şarbon vakası olduğu halde bir baytarın olmaması dikkate alınmalıydı.

Sifilize gelince: Samsun'un kazaları olan Bafra'da, Kavak'ta, Vezirköprü'de bu hastalığın ilerlediğini, her gidişlerinde yazıyoruz, kayıtlı şu kadardı dendiğini, bunlar için de ciddî, hakikî tedbirler almak gerektiği, resmî listelerde yazılı olanların çok az olduğunu halbuki hastalığın çok sâri bir vaziyet aldığından, bunun içinde bir tarama yapılması gerekliydi. Bu hastalıkları önlemek için ciddî, sağlam bir mücadele savaşı açılmasını istiyordu. Meclis konuşmaları dönemin ulusal gazetelerinde haber olarak yankı bulmuştur.

Samsun mebusu Meliha Ulaş, TBMM VI. Yasama döneminde milletvekilliği devam ederken 17 Temmuz 1942 tarihinde İstanbul Kalamış'ta vefat etti. Beylerbeyi Küplüce mezarlığında yer alan aile kabristanında toprağa verilmiştir.

Tülay ERCOŞKUN

KAYNAKÇA

Cumhuriyet Arşivi

Cumhuriyet Arşivi, Dosya No: 30-10/76-503-12, Belge Tarihi: 18.08.1942

TBMM Arşivi

T.B.M.M Arşivi, "Meliha Ulaş" Tercüme-i Hâl Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 959.

Sürelî Yayınlar

Ahmet İhsan Tokgöz, "Maarif Bütçesi Görüşülürken Dinlediklerimden", **Servetifünun (Uyanış) Dergisi**, No: 2128-443, 3 Haziran 1937 Perşembe, s. 18

Ahmed Kemal, "Samsun Mektupları: Samsun Kadınları Yardım Kurumu", **Akşam**, 10 Haziran 1935, s.11

Akşam, “Bütçe Müzakeresi: Sıtmanın Tahribatı”, 25 Mayıs 1939, s. 13.

Cumhuriyet, “Bir Kadın Meb’usumuzu Kaybettik”, 18 Temmuz 1942, s. 3.

Haber, “B. M. Meclisi’nde Bütçe Müzakerelerine Devam Olunuyor: Sıtma Mücadelesi”, 25 Mayıs 1939, s. 10.

F.D., “Samsun Saylavı Meliha Ulaş”, **Kurun**, 1 Mart 1935, s.1,6.

Kurun, “Samsun Kadın Saylavı için Verilen Ziyafet”, 25 Şubat 1935, s. 6

Kurun, “Dünya Kadınlar Kongresi Başladı”, 19 Nisan 1935, s.1,8.

Milliyet, “Yeni Saylavlar Cuma Günü Memleketin Her Tarafında Seçilmiş Olacak”, 6 Şubat 1935, s.1, 6

Son Posta, “Maarif Bütçesinin Müzakeresi Hararetli oldu”, 27 Mayıs 1937, s. 1, 11.

Son Posta, “Eskişehir’de Üç Gencin Ölümüne sebep olan Öğretmen Affedilmedi”, 4 Haziran 1938, s.1, 11

Tan, “Dünkü Meclis Müzakereleri: Sıtma Mücadelesi”, 25 Mayıs 1939, s. 8

TBMM Zabıt Ceridesi, V. Devre, 1. Cilt, 1. İnikat, 1. III. 1935, 4. Celse, s. 7

TBMM Zabıt Ceridesi, V. Devre, 26. Cilt, 71. İnikad, 3-VI-1938, 1. Celse, s. 23

TBMM Zabıt Ceridesi, V. Devre, 18. Cilt, 65. İnikad, 26-V-1937, 1. Celse, s. 252

TBMM Zabıt Ceridesi, VI. Devre, 2. Cilt, 16. İnikat, 24-V-1939, 2. Celse, s.225-226.

TBMM Zabıt Ceridesi, VI. Devre, 27. Cilt, 76. İnikad, 3.VIII. 1942, 1. Celse, s.4

TBMM Albümü, 1. Cilt (1920-1950), ed. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Ankara, 2010.

Kamutay Albüm: 1935, Salt Research Koleksiyonlar: Portreler, Yayın Tarihi: 12.12.1935.
<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/126218> Erişim Tarihi: 02.06.2022

Samsun Mebusu Meliha Ulaş, Kod: FFT743086, Salt Research, Koleksiyonlar: Zarflar,
<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/17765> Erişim Tarihi: 02.06.2022

Samsun Mebusu Meliha Ulaş, Kod: FFT743004, Salt Research, Koleksiyonlar: Zarflar,
<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/21897> Erişim Tarihi: 02.06.2022

Araştırma ve İnceleme Eserleri:

AYDIN Mehmet, “Türkiye’nin İlk Kadın Milletvekillerinden Samsun Milletvekili Meliha Ulaş”, **History Studies**, Cilt 6, Sayı 1, Ocak 2014, ss.15-25.

C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, 9-16 Mayıs 1935, Ankara, Ulus Basımevi, 1935, s. 6, 19.

GÜNEŞ İhsan, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM- V. Dönem (1935-1939)**, 1. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No. 26, Ankara, 2001

GÜNEŞ İhsan, **Türk Parlamento Tarihi: TBMM V. Dönem (1935-1939)**, 2. Cilt (Özgeçmişler), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No. 28, Ankara, 2006

DUROĞLU Sibel, **Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri**, Ankara Üniversitesi, SBE, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

MAT Gülben, “XII. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi”, **Atatürk Ansiklopedisi**, ATAM.

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/XII._Uluslararası_Kadınlar_Birliği_Kongresi Erişim Tarihi: 02.06.2022

SEZER Ayten, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.14, Sayı: 42, Kasım 1998, ss.889-905.

TBMM Albümü, 1. Cilt (1920-1950), ed. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Ankara, 2010.

Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, Haz. Semra Gökçimen vd., TBMM Yayınları, Ankara 2009, ss. 410-411.

YAŞAR Selman, “Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekilleri”, **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, ed. Mehmet Aydın, 8. Yıl, 15. Sayı, 2013 Kış, Konya, s. 185-214.

02/07/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ayse-meliha-ulas-ekemen-1901-1942/?pdf=5198> adresinden erişilmiştir